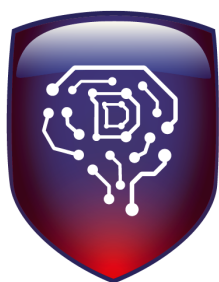


ΥΠΟΒΛΗΘΗΚΕ ΣΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΟΥ ΥΠΑΤΟΥ  
ΑΡΜΟΣΤΗ ΤΟΥ ΟΗΕ ΓΙΑ ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ  
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

---

**ΕΚΘΕΣΗ ΓΙΑ ΤΟ  
ΔΙΚΑΙΩΜΑ  
ΣΤΗΝ  
ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ  
ΖΩΗ ΣΤΗΝ  
ΨΗΦΙΑΚΗ  
ΕΠΟΧΗ**



**Homo  
Digitalis**

---

**ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2018**



**Homo  
Digitalis**

*4 Απριλίου 2018*

**Έκθεση για το δικαίωμα στην προσωπική ζωή στην ψηφιακή εποχή**  
***Υποβλήθηκε στο Γραφείο του Υπατού Αρμοστή του ΟΗΕ για τα Ανθρώπινα  
Δικαιώματα***

\*Η έκθεση υποβλήθηκε στα αγγλικά. Το παρόν αποτελεί μετάφραση του πρωτοτύπου από την ομάδα της Homo Digitalis

## Περιεχόμενα

Εισαγωγή .....	3
Κεφάλαιο Ένα: Η κρυπτογράφηση και η ανωνυμία ως ενισχυτικά στοιχεία για το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένης της ελευθερίας της έκφρασης και της γνώμης. Προκλήσεις που δημιουργούνται από την κρυπτογράφηση και την ανωνυμία και τρόποι αντιμετώπισής τους.....	4
Κεφάλαιο Δεύτερο: Ηλεκτρονικές επικοινωνίες και αποθήκευση μεταδεδομένων (metadata): Ζούμε σε μία εποχή, στην οποία το δικαίωμα του σεβασμού της προσωπικής ζωής θυσιάζεται στο βωμό της ασφάλειας; .....	6
Προτάσεις .....	8

## Εισαγωγή

1. Η *Homo Digitalis* θα ήθελε να ευχαριστήσει το Γράφειο του Υπατου Αρμοστή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα για τη δυνατότητα να συνεισφέρει στο έργο του σχετικά με το δικαίωμα στην προσωπική ζωή στην ψηφιακή εποχή. Η *Homo Digitalis* είναι μία Μη Κερδοσκοπική Οργάνωση, με έδρα την Αθήνα, με σκοπό την προστασία ανθρωπίνων δικαιωμάτων και πληροφοριών στο ψηφιακό περιβάλλον.
2. Στο Κεφάλαιο Ένα της παρούσας έκθεσης, η *Homo Digitalis* επικεντρώνεται στην κρυπτογράφηση και την ανωνυμία ως στοιχεία που ενισχύουν το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένης της ελευθερίας της έκφρασης και της γνώμης. Στο Κεφάλαιο Δύο, η *Homo Digitalis* εξετάζει το κανονιστικό πλαίσιο στην Ελλάδα, το οποίο ρυθμίζει την αποθήκευση των μεταδεδομένων (metadata) των ηλεκτρονικών επικοινωνιών. Τέλος, στο τελευταίο κεφάλαιο της έκθεσης, η *Homo Digitalis* διατυπώνει τις προτάσεις της σχετικά με την προώθηση και την προστασία των δικαιωμάτων που αναλύονται στα δύο κύρια κεφάλαια.

## Κεφάλαιο Ένα: Η κρυπτογράφηση και η ανωνυμία ως ενισχυτικά στοιχεία για το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένης της ελευθερίας της έκφρασης και της γνώμης. Προκλήσεις που δημιουργούνται από την κρυπτογράφηση και την ανωνυμία και τρόποι αντιμετώπισής τους

3. Η ανωνυμία αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο των κοινωνιών που σέβονται την ελευθερία του λόγου. Ο ανώνυμος λόγος με τη μορφή προκυρήξεων, φυλλαδίων, αφισών, βιβλίων και στη σημερινή εποχή μέσω του Διαδικτύου αποτελεί ένα σημαντικό στοιχείο του δικαιώματος συμμετοχής στα κοινά.
4. Η προστασία της ελευθερίας της έκφρασης και της γνώμης περιλαμβάνει τον ανώνυμο λόγο. Η *Homo Digitalis* τονίζει τη σημασία της προστασίας του ανώνυμου λόγου από το νόμο και τη θεωρεί επιτακτική. Η ανωνυμία προστατεύει τον ομιλητή από πιθανές αντιδράσεις της πλειοψηφίας κατά των λεγομένων του. Συνεπώς, ενισχύει την ελευθερία έκφρασης, ιδιαίτερα της έκφρασης αιρετικών απόψεων. Ενισχύει την ελευθερία γνώμης των μειονοτήτων και εκείνων που αμφισβητούν τις αρχές. Το τελευταίο αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο της δημοκρατίας.
5. Έχοντας το δικαίωμα στην ανώνυμη έκφραση, ο καθένας μπορεί να εκφράσει τις απόψεις του, ανεξάρτητα από τη γενναιότητά του, την ικανότητα του στο δημόσιο λόγο ή τη δημοτικότητα των απόψεών του. Η ανωνυμία παρέχει το απαραίτητο έδαφος ώστε να ακούγονται όλες οι απόψεις.
6. Το Διαδίκτυο αποτελεί τη μεγαλύτερη καινοτομία στην ανθρώπινη ιστορία σε ό,τι αφορά στην ελευθερία της έκφρασης και της γνώμης. Ο παγκόσμιος χαρακτήρας του και το γεγονός ότι είναι προσβάσιμο από κάθε άνθρωπο που κατέχει ένα κινητό τηλέφωνο ή μία γραμμή σταθερού τηλεφώνου, καθώς και η αξιοθαύμαστη ταχύτητα με την οποία μία γνώμη μπορεί να φτάσει σε οποιονδήποτε άλλο άνθρωπο, δεν έχουν προηγούμενο.
7. Στις 31 Δεκεμβρίου 2016, οι χρήστες του Διαδικτύου παγκοσμίως εκτιμώνταν στο 45,91% του παγκόσμιου πληθυσμού.<sup>1</sup> Αυτός ο αριθμός έχει σαφώς αυξηθεί τον Απρίλιο του 2018, όταν γράφεται αυτή η έκθεση. Συνεπώς, το Διαδίκτυο αποτελεί το πλέον μαζικό μέσο έκφρασης. Παρέχει ένα βήμα έκφρασης με παγκόσμιο ακροατήριο στον καθένα. Το γεγονός αυτό ενισχύει το διάλογο και τη δημοκρατία, αυξάνει την κοινωνική συνείδηση και τη συμμετοχή στα κοινά.
8. Η ανωνυμία εξασφαλίζεται πλήρως μόνο μέσω της κρυπτογράφησης στην ψηφιακή εποχή. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η κρυπτογράφηση λειτουργεί ως μέσο προστασίας των προσωπικών δεδομένων και των ηλεκτρονικών επικοινωνιών.<sup>2</sup> Επομένως, η ανωνυμία και η κρυπτογράφηση στο Διαδίκτυο είναι καίριας σημασίας για την πλήρη εξασφάλιση του δικαιώματος στην ελευθερία έκφρασης και γνώμης. Ο Ειδικός Εισηγητής για την Ελεύθερη Έκφραση της Παναμερικανικής Επιτροπής για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (IACHR) διευκρίνισε ότι «σε κάθε περίπτωση, οι χρήστες έχουν το δικαίωμα να παραμείνουν ανώνυμοι και κάθε σχετική αντιπαράθεση πρέπει να λύνεται αποκλειστικά στο δικαστήριο».<sup>3</sup>
9. Παρόλαυτα, υπό τις ωφέλιμες εγγυήσεις που παρέχει η ανωνυμία, είναι πιθανό να προστατεύεται και λόγος κακής ποιότητας. Τέραστιος όγκος άχρηστων, ψευδών, ακόμη και βλαπτικών, παράνομων και ανήθικων πληροφοριών παράγονται καθημερινά. Η ανωνυμία και η κρυπτογράφηση ενδέχεται να ενισχύσουν την παραγωγή τέτοιων πληροφοριών, είτε εκ

προθέσεως είτε εξ αμελείας. Αυτό αποτελεί τη μεγαλύτερη πρόκληση για το Διαδίκτυο και την ανωνυμία, στην οποία βασίζεται η λειτουργία του.

10. Η *Homo Digitalis* ισχυρίζεται ότι οι προκλήσεις που δημιουργούνται από την ανωνυμία και την κρυπτογράφηση μπορούν ευτυχώς να αντιμετωπιστούν. Η ανωνυμία και η κρυπτογράφηση δεν εξασφαλίζουν άσυλο για παράνομες πράξεις. Ο χρήστης του Διαδικτύου, ο οποίος παραβιάζει το νόμο, μπορεί να εντοπιστεί και να παραπεμφθεί στη δικαιοσύνη. Η ανωνυμία δεν είναι απόλυτη και πρέπει να υποχωρεί σε περίπτωση προσβολής άλλων εννόμων συμφερόντων, όπως είναι η προστασία της δημόσιας τάξης, η αποτροπή εγκλημάτων ή η προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων προσώπων.<sup>4</sup>
11. Η πιο σημαντική ανησυχία σχετικά με την ανωνυμία και την κρυπτογράφηση είναι ότι ενισχύει την παραγωγή ψευδούς ή επιθετικού λόγου. Παρόλαυτα, δύο θεμελιώδη χαρακτηριστικά του ίδιου του Διαδικτύου μειώνουν την επίδραση του κακόβουλου λόγου. Πρώτον, η αμεσότητα και η διαδραστικότητα του Διαδικτύου εξασφαλίζουν ότι το θιγόμενο πρόσωπο έχει άμεση πρόσβαση στο δημοσιευμένο περιεχόμενο που στρέφεται κατ' αυτού, καθώς και το δικαίωμα να απαντήσει. Είναι πολύ σημαντικό ότι αυτή η διαδικασία είναι δωρεάν. Το θιγόμενο πρόσωπο μπορεί να απευθυνθεί στο ίδιο κοινό, το οποίο είδε την κακόβουλη δημοσίευση, ή και σε ακόμη μεγαλύτερο, και να το πείσει για την αναλήθεια των σχολίων που στρέφονται εναντίον του. Τρίτοι οι οποίοι ενδιαφέρονται για την αποκάλυψη της αλήθειας μπορούν επίσης να δράσουν κατά τον ίδιο τρόπο.
12. Δεύτερον, η αξιοπιστία του Διαδικτύου υπαγορεύει ότι αν η ανώνυμη έκφραση επιθυμεί να ξεπεράσει την προκατάληψη της αναξιοπιστίας που τη συνοδεύει, επιβάλλεται να έχει σοβαρό περιεχόμενο. Η μάχη για περισσότερη αξιοπιστία είναι πιθανόν το μεγαλύτερο πεδίο ανταγωνισμού στη σύγχρονη ψηφιακή εποχή. Η αξιοπιστία με τη σειρά της καταπολεμά τις ψευδείς ή επιθετικές μορφές έκφρασης.
13. Η αξιοπιστία και η διαδραστικότητα του Διαδικτύου βασίζονται στον παράγοντα «χρήστης του Διαδικτύου». Συνεπώς, η *Homo Digitalis* θεωρεί ότι η ευαισθητοποίηση του κοινού σχετικά με τα θέματα αυτά, καθώς και μέτρα προς την κατεύθυνση αυτή είναι καίριας σημασίας. Η αρχιτεκτονική του Διαδικτύου βασίστηκε στην ανωνυμία και στη συνέχεια στην κρυπτογράφηση. Χωρίς αυτά τα δύο στοιχεία, το Διαδίκτυο δεν μπορεί να επιτελέσει το σκοπό του. Η ανωνυμία και η κρυπτογράφηση είναι επίσης ζωτικής σημασίας για την προώθηση και την προστασία της ελευθερίας της έκφρασης και της γνώμης. Μόνο μέσω κατάλληλης και συνεχούς εκπαίδευσης σχετικά με την ορθή χρήση του Διαδικτύου μπορούν να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις που περιγράφηκαν ανωτέρω.

## Κεφάλαιο Δεύτερο: Ηλεκτρονικές επικοινωνίες και αποθήκευση μεταδεδομένων (metadata): Ζούμε σε μία εποχή, στην οποία το δικαίωμα του σεβασμού της προσωπικής ζωής θυσιάζεται στο βωμό της ασφάλειας;

14. Σύμφωνα με τη Eurostat, σχεδόν ογτώ στους δέκα (79%) των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης χρησιμοποιούν συχνά το Διαδίκτυο στο σπίτι, στην εργασία τους ή αλλού. Ειδικά στην Ελλάδα, περισσότεροι από τους μισούς ανθρώπους που κατοικούν εντός της χώρας (57%) χρησιμοποιούν το Διαδίκτυο κάθε μέρα ή σχεδόν κάθε μέρα.<sup>5</sup> Τα κινητά τηλέφωνα ή τα έξυπνα τηλέφωνα (smartphones) είναι οι πλέον χρησιμοποιούμενες συσκευές από τους χρήστες του Διαδικτύου στα κράτη-μέλη της ΕΕ (αντιπροσωπεύουν πάνω από τα τρία τέταρτα των συσκευών που χρησιμοποιούνται για σύνδεση στο Διαδίκτυο: συγκεκριμένα το 79%). Το ίδιο ισχύει και για την Ελλάδα (66%).<sup>6</sup>
15. Αυτοί οι αριθμοί είναι ενδεικτικοί του γεγονότος ότι η πληροφορία και οι τεχνολογίες επικοινωνίας (γνωστές και ως ICTs) αποτελούν σημαντικό κομμάτι της καθημερινότητας των ανθρώπων. Ανξαρτήτως του καναλιού που τα άτομα χρησιμοποιούν για τις ηλεκτρονικές τους επικοινωνίες (όπως οι παραδοσιακοί πάροχοι υπηρεσιών τηλεπικοινωνιών ή οι πάροχοι «Over the top - OTT») είναι αδιαμφισβήτητο ότι τα μεταδεδομένα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών τους μπορούν να αποκαλύψουν προσωπικές και ιδιαίτερα ευαίσθητες πληροφορίες για αυτά. Γενικά, οι πολίτες της ΕΕ παρουσιάζονται ιδιαίτερα ανήσυχοι σχετικά με το ποιος μπορεί να έχει πρόσβαση στις πληροφορίες των ηλεκτρονικών επικοινωνιών τους. Πιο συγκεκριμένα, το 72% θεωρεί ιδιαίτερα σημαντική τη διασφάλιση της εμπιστευτικότητας των επικοινωνιών τους, όπως τα στιγμιαία μηνύματα.<sup>7</sup> Ωστόσο, στα μισά κράτη-μέλη, λιγότεροι από το ένα τρίτο των πολιτών τους γνωρίζουν ότι η πρόσβαση στα στιγμιαία μηνύματά τους και στις ηχητικές συνομιλίες τους μέσω του Διαδικτύου είναι δυνατή χωρίς την άδειά τους. Στην περίπτωση της Ελλάδας, η κατάσταση είναι ακόμη χειρότερη, καθώς το ποσοστό βρίσκεται μόλις στο 6%.<sup>8</sup>
16. Με την παρούσα έκθεση, η *Homo Digitalis* προειδοποιεί ότι η έλλειψη κοινών μέτρων προστασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση σε ότι αφορά στην αποθήκευση και στην πρόσβαση στα μεταδεδομένα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών δημιουργεί ένα μεγάλο κίνδυνο για τα θεμελιώδη δικαιώματα των ανθρώπων εντός της Ένωσης.
17. Επιπρόσθετα, η *Homo Digitalis* τονίζει το γεγονός ότι η Ελλάδα αγνοεί τις προδιαγραφές που έχουν τεθεί από τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) και δεν έχει επιδείξει καμία πρόοδο στην υιοθέτηση νέας νομοθεσίας σχετικά με την αποθήκευση δεδομένων. Αντίθετα, ο Νόμος 3917/2011, ο οποίος ενσωματώνει την ακυρωμένη<sup>9</sup> Οδηγία 2006/24/ΕΕ,<sup>10</sup> παραμένει σε ισχύ, επιτρέποντας μία δυσανάλογη παρέμβαση στο δικαίωμα στην προσωπική ζωή των χρηστών υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών στην Ελλάδα. Η *Homo Digitalis* υπενθυμίζει ότι η Οδηγία αυτή ακυρώθηκε, επειδή οι διατάξεις της εφαρμόζονταν σε όλα τα μέσα ηλεκτρονικών επικοινωνιών και σε όλους τους χρήστες, χωρίς να υπάρχει πρόβλεψη για καμία διαφοροποίηση, περιορισμό ή εξαίρεση (όπως το επαγγελματικό απόρρητο). Συγκεκριμένα, η οδηγία 2006/24/ΕΕ δεν προϋπέθετε την ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ των μεταδεδομένων που αποθηκεύτηκαν και μίας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου ή μίας συγκεκριμένης γεωγραφικής περιοχής ή ένα συγκεκριμένο κύκλο ανθρώπων, οι οποίοι εμπλέκονται σε κάποιο σοβαρό έγκλημα.<sup>11</sup>
18. Λαμβάνοντας υπόψη τη νομολογία του ΔΕΕ, η εθνική νομοθεσία, η οποία επιτρέπει τη γενική και χωρίς διακρίσεις αποθήκευση όλων των μεταδεδομένων των συνδρομητών και των

χρηστών όλων των μέσων ηλεκτρονικών επικοινωνιών, είναι ασύμβατη με την ευρωπαϊκή νομοθεσία.<sup>12</sup> Τα μεταδεδωμένα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών αποκαλύπτουν πληροφορίες, όπως την πηγή μίας επικοινωνίας και τον προορισμό της, την ημερομηνία, την ώρα, τη διάρκεια ή το είδος της επικοινωνίας, καθώς και τη συσκευή που χρησιμοποίησε ο χρήστης ή την τοποθεσία του. Επίσης, μπορεί να αποκαλυφθούν το όνομα και τη διεύθυνση του χρήστη, τον τηλεφωνικό αριθμό του καλούντος και τον αριθμό του καλούμενου. Επομένως, τα μεταδεδωμένα επιτρέπουν την εξαγωγή πολύ σαφών συμπερασμάτων σχετικά με τις ζωές των ενεπλάκωτων προσώπων, όπως τις συνήθειές τους, τα μέρη τα οποία επισκέπτονται ή τον τόπο κατοικίας τους, καθώς και τον κοινωνικό τους κύκλο.<sup>13</sup> Συνεπώς, η αποθήκευση αυτών των μεταδεδωμένων αποτελεί μία σοβαρή παρέμβαση στο δικαίωμα στο σεβασμό της προσωπικής και της οικογενειακής ζωής. Επιπρόσθετα, σύμφωνα με το ΔΕΕ, εκτός από την αποθήκευση αυτή καθαυτή, η πρόσβαση σε αποθηκευμένα μεταδεδωμένα από τις αρμόδιες εθνικές αρχές αποτελεί μία «περαιτέρω επέμβαση» στο δικαίωμα αυτό.<sup>14</sup>

19. Η αποθήκευση μεταδεδωμένων ηλεκτρονικών επικοινωνιών επίσης αποτελεί επέμβαση σε άλλα ανθρώπινα δικαιώματα, όπως το δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων, την ελευθερία της έκφρασης και το δικαίωμα στην πραγματική προσφυγή ενώπιον δικαστηρίου.
20. Πιο συγκεκριμένα, η αποθήκευση μεταδεδωμένων αποτελεί επεξεργασία προσωπικών δεδομένων και πρέπει, συνεπώς, να συμμορφώνεται προς τις προδιαγραφές της ευρωπαϊκής νομοθεσίας για την προστασία προσωπικών δεδομένων.<sup>15</sup> Επομένως, η εθνική νομοθεσία πρέπει να περιγράφει με σαφήνεια κάτω από ποιες προϋποθέσεις – σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας και μόνο όπου αυτό είναι απαραίτητο – η αποθήκευση μεταδεδωμένων μπορεί να υιοθετηθεί ως αποτρεπτικό μέτρο για την καταπολέμηση σοβαρών εγκλημάτων.<sup>16</sup>
21. Επίσης, σύμφωνα με τη νομολογία του ΔΕΕ, τα μεταδεδωμένα δεν αποτελούν περιεχόμενο των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, και, κατά συνέπεια, η αποθήκευσή τους δεν αποτελεί επέμβαση στην ελευθερία της έκφρασης. Παρόλαυτα, αυτή η αποθήκευση μπορεί να έχει συνέπειες στη χρήση των μέσων ηλεκτρονικής επικοινωνίας και επομένως στην άσκηση της ελευθερίας της έκφρασης από τους χρήστες. Το ίδιο ισχύει και για συναφή δικαιώματα και ελευθερίες, όπως η ελευθερία σκέψης, η ελευθερία πεποιθήσεων και η θρησκευτική ελευθερία.<sup>17</sup>
22. Επιπρόσθετα, το ΔΕΕ έχει επισημάνει ότι οι αρχές που είναι υπεύθυνες για την εφαρμογή της εθνικής νομοθεσίας, οι οποίες διαθέτουν πρόσβαση στα αποθηκευμένα μεταδεδωμένα, πρέπει να ενημερώνουν τα θιγόμενα πρόσωπα, σύμφωνα με τις εφαρμοστέες εθνικές διαδικασίες, στο βαθμό που αυτή η ειδοποίηση δε θα επηρεάσει τις έρευνες που διεξάγονται από τις αρχές αυτές. Αυτή η ειδοποίηση είναι, πράγματι, απαραίτητη ώστε να δοθεί στα θιγόμενα πρόσωπα η δυνατότητα να ασκήσουν, μεταξύ άλλων, το δικαίωμά τους για πραγματική προσφυγή ενώπιον δικαστηρίου.<sup>18</sup>



## Προτάσεις

23. Η *Homo Digitalis* καταθέτει ότι η ανωνυμία και η κρυπτογράφηση είναι εγγενή χαρακτηριστικά του παγκόσμιου ιστού, χωρίς τα οποία, ο τελευταίος δε θα μπορούσε να υφίσταται. Η ανωνυμία και η κρυπτογράφηση ενισχύουν την ελευθερία της έκφρασης και πρέπει να προστατευτούν και σε καμία περίπτωση να πολεμηθούν. Προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις που δημιουργούνται από την ανωνυμία και την κρυπτογράφηση στην ψηφιακή εποχή, η *Homo Digitalis* προτείνει:
- τη χρηματοδότηση και διοργάνωση εκστρατειών με σκοπό την ευαισθητοποίηση του κοινού σχετικά με τη σημασία της ανωνυμίας και την ορθή χρήση της στην ψηφιακή εποχή,
  - τη διεξαγωγή ειδικών μαθημάτων σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης σχετικά με την ορθή χρήση του Διαδικτύου,
  - την ενθάρρυνση των κρατικών αρχών να καταπολεμήσουν το κυβερνοέγκλημα και τις παράνομες πράξεις, οι οποίες γίνονται υπό την κάλυψη της ανωνυμίας και της κρυπτογράφησης,
  - τη λήψη νομοθετικής και δικαστικής δράσης προκειμένου να διασφαλιστεί ότι η προστασία της ελευθερίας της έκφρασης περιλαμβάνει τον ανώνυμο λόγο.
24. Επίσης, η *Homo Digitalis* προτείνει προδιαγραφές τις οποίες η εθνική νομοθεσία θα πρέπει να περιλάβει ώστε να συμμορφωθεί με τις προϋποθέσεις που έχουν θέσει οι αποφάσεις του ΔΕΕ σχετικά με την αποθήκευση μεταδεδομένων.
25. Όσον αφορά την αποθήκευση των μεταδεδομένων αυτή καθαυτή, το ΔΕΕ δεν αποτρέπει κανένα κράτος-μέλος από την υιοθέτηση νομοθεσίας, η οποία επιτρέπει τη στοχευμένη αποθήκευση δεδομένων, ως μέτρο αποτροπής σοβαρών εγκλημάτων, με την προϋπόθεση η αποθήκευση των δεδομένων να περιορίζεται στο βαθμό που είναι απολύτως αναγκαίο, λαμβανομένων υπόψη των «κατηγοριών των δεδομένων που θα αποθηκευτούν, τα μέσα επικοινωνίας που επηρεάζονται, τα θιγόμενα άτομα και την περίοδο αποθήκευσης.»<sup>19</sup> Προκειμένου η εθνική νομοθεσία να συμμορφωθεί με αυτές τις απαιτήσεις, Η *Homo Digitalis* προτείνει τα εξής:
- να προβλεφθεί προστασία του επαγγελματικού απορρήτου,
  - να απαιτείται η ύπαρξη ενδείξεων από τις οποίες θα μπορούσε να προκύψει ότι η συμπεριφορά κάποιου προσώπου μπορεί να συνδέεται, έστω και κατά τρόπο έμμεσο ή απομεμακρυσμένο, με σοβαρά εγκλήματα,
  - να προβλεφθούν διαφορετικές περίοδοι αποθήκευσης μεταδεδομένων, ανάλογα με τη χρησιμότητα των εκάστοτε μεταδεδομένων για την καταπολέμηση σοβαρών εγκλημάτων.
26. Επίσης, το ΔΕΕ έχει κρίνει ότι η πρόσβαση των αρμόδιων εθνικών αρχών στα αποθηκευμένα μεταδεδομένα επιτρέπεται όταν περιορίζεται αποκλειστικά στο σκοπό της καταπολέμησης σοβαρών εγκλημάτων, υπόκειται σε πρότερο δικαστικό έλεγχο ή έλεγχο από ανεξάρτητη διοικητική αρχή και τα μεταδεδομένα που αφορά αποθηκεύονται εντός της Ευρωπαϊκής

Ένωσης.<sup>20</sup> Η *Homo Digitalis* προτείνει τα παρακάτω ώστε η εθνική νομοθεσία να συμμορφωθεί με αυτές τις απαιτήσεις:

- να προβλεφθεί ότι η πρόσβαση των αρμόδιων εθνικών αρχών στα διατηρούμενα μεταδεδομένα περιορίζεται μόνο στις περιπτώσεις που συνδέονται με την καταπολέμηση σοβαρών εγκλημάτων,
- να προβλεφθεί ότι η εν λόγω πρόσβαση υπόκειται στον προηγούμενο έλεγχο δικαστηρίου ή ανεξάρτητης διοικητικής αρχής,
- να επιβάλλεται η διατήρηση των εν λόγω μεταδεδομένων εντός των εδαφικών ορίων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

27. Τέλος, η *Homo Digitalis* τονίζει ότι η εθνική νομοθεσία πρέπει να ρυθμίζει τη δυνατότητα δικαστικής προσφυγής των θιγόμενων από μέτρα αποθήκευσης μεταδεδομένων. Επίσης, οι εθνικές ελεγκτικές αρχές πρέπει να μπορούν να ελέγξουν την αποθήκευση μεταδεδομένων στην πράξη και τη συμμόρφωση με την Ευρωπαϊκή νομοθεσία για την προστασία προσωπικών δεδομένων. Η *Homo Digitalis* προτείνει τα παρακάτω ώστε η εθνική νομοθεσία να συμμορφωθεί με αυτές τις απαιτήσεις:

- να προβλεφθεί υποχρέωση των αρμόδιων εθνικών αρχών να ενημερώνουν τα θιγόμενα πρόσωπα, σύμφωνα με τις εφαρμοστέες εθνικές διαδικασίες, στο βαθμό που αυτή η ενημέρωση δεν βλάπτει τις εν εξελίξει έρευνες,
- να διασφαλιστεί ότι οι εθνικές ελεγκτικές αρχές έχουν επαρκείς ανθρώπινους και οικονομικούς πόρους και ότι είναι ανεξάρτητες κατά την εφαρμογή των ελεγκτικών τους καθηκόντων και των καθηκόντων επιβολής του νόμου.

28. Οι ανωτέρω προτάσεις της *Homo Digitalis* είναι σύμφωνες με τη νομοθεσία του Συμβουλίου της Ευρώπης, και ειδικότερα με τις αρχές και τα μέτρα προστασίας που θέτει η Σύμβαση για την Προστασία των Ατόμων σχετικά με την Αυτόματη Επεξεργασία Προσωπικών Δεδομένων<sup>21</sup> και τα κριτήρια που θέτει η Σύσταση των Υπουργών με αριθμό R (87) 15 προς τα Κράτη-Μέλη σχετικά με τη ρύθμιση των προσωπικών δεδομένων στον τομέα των αστυνομικών αρχών.<sup>22</sup>

<sup>1</sup> Παγκόσμια Τράπεζα, Ανοιχτά Δεδομένα, [Ανθρωποι που χρησιμοποιούν το Διαδίκτυο \(% επί του πληθυσμού\)](#), Διεθνής Ένωση Τηλεπικοινωνιών, 2017

<sup>2</sup> Οδηγία 2002/58/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 12<sup>ης</sup> Ιουλίου 2002 σχετικά με την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων και την προστασία της προσωπικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών (Οδηγία για την προστασία της προσωπικής ζωής και των ηλεκτρονικών επικοινωνιών), παράγραφοι 20,83 / Γενικός Κανονισμός Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων (GDPR) 2016/79/ΕΕ, άρθρο 6, παράγραφος 4ε

<sup>3</sup> Παναμερικανική Επιτροπή για την Προστασία των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων (2013). Ετήσια Έκθεση του Γραφείου του Ειδικού Εισηγητή για την Ελευθερία της Έκφρασης, Κεφάλαιο IV (Ελευθερία Έκφρασης και Διαδίκτυο), 31 Δεκεμβρίου 2013, παράγραφος 109

<sup>4</sup> Κ.Υ. κατά Φινλανδίας, Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρώπινων Δικαιωμάτων, Προσφυγή αριθμός 2872/02, 2 Δεκεμβρίου 2008, παράγραφος 49

<sup>5</sup> Eurostat, [Η χρήση του Διαδικτύου και η συχνότητα της \(% επί των ατόμων\)](#), 2016

<sup>6</sup> Eurostat, [Η χρήση του Διαδικτύου από τα άτομα: Διαφορετικά μοτίβα στα Κράτη-Μέλη σχετικά με τη διαχείριση προσωπικών πληροφοριών](#), 2016

<sup>7</sup> Ευρωπαϊκή Επιτροπή, [Πρόταση για εισαγωγή κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με το δικαίωμα σεβασμού στην προσωπική ζωή και την προστασία των προσωπικών δεδομένων στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες και ανάκληση της Οδηγίας 2002/58/ΕΕ \(Κανονισμός για το Δικαίωμα στην Προσωπική Ζωή και τις Ηλεκτρονικές Επικοινωνίες\)](#), 2017

<sup>8</sup> Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Έκθεση Ευροβαρόμετρο 443: Δικαίωμα στην Προσωπική Ζωή στην Ηλεκτρονική Εποχή, σελ. 27, 2016

<sup>9</sup> ΔΕΕ, Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-293/12 και C-594/12, Digital Rights Ireland και άλλοι, 8 Απριλίου 2014.

<sup>10</sup> Οδηγία 2006/24/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15<sup>ης</sup> Μαρτίου 2006 σχετικά με την αποθήκευση δεδομένων που έχουν συλλεχθεί ή επεξεργαστεί σε συνάφεια με την παροχή δημόσια διαθέσιμων υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών ή δημόσιων δικτύων επικοινωνιών και την τροποποίηση της Οδηγίας 2002/58/ΕΕ, Επίσημη Εφημερίδα L 105, 13.4.2016, σελ. 54-63

<sup>11</sup> ΔΕΕ, Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-293/12 και C-594/12, Digital Rights Ireland και άλλοι, 8 Απριλίου 2014, παράγραφοι 56-59

<sup>12</sup> ΔΕΕ, Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-203/15 και C-698/15, Tele2 Sverige AB κατά Post- och telestyrelsen και Υπουργός Εσωτερικών του Ηνωμένου Βασιλείου κατά Tom Watson και άλλων, 21 Δεκεμβρίου 2016

<sup>13</sup> ΔΕΕ, Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-203/15 και C-698/15, Tele2 Sverige AB κατά Post- och telestyrelsen και Υπουργός Εσωτερικών του Ηνωμένου Βασιλείου κατά Tom Watson και άλλων, 21 Δεκεμβρίου 2016 παράγραφος 98

<sup>14</sup> ΔΕΕ, Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-293/12 και C-594/12, Digital Rights Ireland και άλλοι, 8 Απριλίου 2014, παράγραφος 35. Σε ό,τι αφορά στο Άρθρο 8 της ΕΣΔΑ βλέπε, ΕΔΔΑ, Leander κατά Σουηδίας, 26 Μαρτίου 1987, παράγραφος 48, Rotaru κατά Ρουμανίας, αριθμός προσφυγής 28341/95, παράγραφος 46 και Weber και Saravia κατά Γερμανίας, αριθμός προσφυγής 54394/00, παράγραφος 79

<sup>15</sup> ΔΕΕ, Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-293/12 και C-594/12, Digital Rights Ireland και άλλοι, 8 Απριλίου 2014, παράγραφος 29. Βλέπε επίσης συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-92/09 και C-93/09 Volker και Markus Schecke και Eifert, παράγραφος 47.

<sup>16</sup> ΔΕΕ, Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-203/15 και C-698/15, Tele2 Sverige AB κατά Post- och telestyrelsen και Υπουργός Εσωτερικών του Ηνωμένου Βασιλείου κατά Tom Watson και άλλων, 21 Δεκεμβρίου 2016 παράγραφοι 109 και 123

<sup>17</sup> ΔΕΕ, Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-203/15 και C-698/15, Tele2 Sverige AB κατά Post- och telestyrelsen και Υπουργός Εσωτερικών του Ηνωμένου Βασιλείου κατά Tom Watson και άλλων, 21 Δεκεμβρίου 2016 παράγραφοι 92 και 100. Βλέπε επίσης κατ' αναλογία ΔΕΕ, Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-293/12 και C-594/12, Digital Rights Ireland και άλλοι, 8 Απριλίου 2014, παράγραφοι 25,37 και 70

<sup>18</sup> ΔΕΕ, Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-203/15 και C-698/15, Tele2 Sverige AB κατά Post- och telestyrelsen και Υπουργός Εσωτερικών του Ηνωμένου Βασιλείου κατά Tom Watson και άλλων, 21 Δεκεμβρίου 2016 παράγραφος 212. Βλέπε επίσης κατ' αναλογία ΔΕΕ, Απόφαση της 7<sup>ης</sup> Μαΐου 2009, Rijkeboer, C-553/07, παράγραφος 52 και απόφαση της 6<sup>ης</sup> Οκτωβρίου 2015, Schrems, C-362/14, παράγραφος 95.

<sup>19</sup> ΔΕΕ, Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-203/15 και C-698/15, Tele2 Sverige AB κατά Post- och telestyrelsen και Υπουργός Εσωτερικών του Ηνωμένου Βασιλείου κατά Tom Watson και άλλων, 21 Δεκεμβρίου 2016 παράγραφος 108

<sup>20</sup> ΔΕΕ, Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-203/15 και C-698/15, Tele2 Sverige AB κατά Post- och telestyrelsen και Υπουργός Εσωτερικών του Ηνωμένου Βασιλείου κατά Tom Watson και άλλων, 21 Δεκεμβρίου 2016 παράγραφοι 114 και 125

<sup>21</sup> Συμβούλιο της Ευρώπης, Σύμβαση για την Προστασία των Ατόμων σχετικά με την Αυτόματη Επεξεργασία των Προσωπικών Δεδομένων, 28 Ιανουαρίου 1981, ETS 108

<sup>22</sup> Συμβούλιο της Ευρώπης, Σύσταση υπ' αριθμόν R (87) 15, παράγραφος 198